

ATLIEKŲ TVARKYMAS – GYVENTOJŲ ELGSENĄ SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI IR VISUOMENĖS INFORMAVIMO TEISINIAI PAGRINDAI

Rasa Inčerauskaitė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto magistrantūros II kursas
Tel. +370 677 53915
El. paštas rasa.incerauskaite@gmail.com

Kristina Meškauskaitė

Kauno medicinos universiteto Visuomenės sveikatos fakulteto magistrantūros I kursas
Tel. +370 686 95859
El. paštas kristina.meskauskaite@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: aplinka, atliekos, informavimas, Europos Sąjungos (ES) teisė

Santrauka

Straipsnyje pateikiami ES ir nacionaliniai ES valstybių narių piliečių informavimo įvairiais aplinkos klausimais pagrindai ir praktinis anketinio tyrimo rezultatais grindžiamas netinkamo Lietuvos visuomenės dalies informavimo apie ES keliamus reikalavimus atliekų srityje pavyzdys. Daroma išvada, kad kompetentingos aplinkos institucijos siekdamos užtikrinti tinkamą ES teisės įgyvendinimą privalo pasitelkti ir Lietuvos visuomenę, o tai visų pirma gali būti padaroma užtikrinus tinkamą visuomenės informuotumą. Būtina sudaryti sąlygas, kad į ES teisės įgyvendinimą ir tinkamą taikymą būtų aktyviai įtraukiami visų Lietuvos miestų gyventojai, užtikrinti jų informuotumą apie ES reikalavimus ir standartus, tikslus reikalavimų įgyvendinimo būdus, praktinę ES teisės taikymo naudą ir reikšmę vietos lygmeniu. Šio tikslo turėtų būti siekiama platinant informaciją atskirų miestų bendruomenėms žiniasklaidos priemonėmis ir įpareigojant apskritis ir savivaldybes nuolat teikti ataskaitas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai apie gyventojų aktyvumo įgyvendinant ES teisę pažangą ir statistinius rodiklius.

IVADAS

Tyrimo problema – nepakankamas Lietuvos visuomenės informuotumas apie ES aplinkos standartus bei teisinę aplinką ir būtinybė didinti jos informuo-

tumą, siekiant užtikrinti maksimalią Lietuvos visuomenės pagalbą tinkamai įgyvendinant ES teisės keliamus reikalavimus.

Problemos ištyrimo laipsnis ir darbo naujumas – didėjant komunalinių atliekų, patenkančių į sąvartynus srautui, kartu su atliekomis didėja ir perdirbti tinkamų (popieriaus, stiklo, plastmasės, metalo) medžiagų kiekis. Visa tai didina sąvartynų plotus, aplinkos taršą, gamtinių išteklių naudojimą. Siekiant suprasti, kaip galima pakeisti esamą komunalinių atliekų tvarkymo modelį, būtina išsiaiškinti, kokie demografiniai ir psichologiniai veiksniai turi įtakos gyventojų požiūriui ir elgsenai, taip pat koks yra gyventojų informuotumo apie ES komunalinių atliekų politiką lygmuo. Gyventojų požiūris į komunalinių atliekų rūšiavimą ir tam turinčius poveikį veiksnius bei jų informuotumas apie ES atliekų politiką yra itin mažai analizuoti, todėl šios informacijos stoka buvo viena iš priežasčių šio straipsnio autorėms atlikti straipsnyje detalizuojamą tyrimą.

Tyrimo tikslas – naudojant anketinį metodą nustatyti visuomenės informuotumo apie ES aplinkos standartus dėl atliekų rūšiavimo lygmenį ir su atliekų rūšiavimu susijusios elgsenos priežastis.

Tyrimo objektas – Lietuvos visuomenės informuotumo apie ES aplinkos standartus ir reikalavimus lygmuo.

VISUOMENĖS INFORMAVIMAS APIE APLINKOS POLITIKĄ – TEISINIAI PAGRINDAI

Konstatuoti, kad ES teisė daro didelę įtaką Lietuvos aplinkos teisei, nepakanka. Ne mažiau svarbu yra išanalizuoti visuomenės informavimo atskirose aplinkos politikos srityse lygį, nes tik gerai informuota visuomenė gali padėti užtikrinti tinkamą ES aplinkos teisės įgyvendinimą.

ES yra du visuomenės informavimo apie aplinkos politiką lygmenys – 1. nacionalinis lygmuo ir 2. europinis lygmuo:

1. 1990 m. ES buvo priimta direktyva, reglamentuojanti „laisvą prieigą“ prie informacijos apie aplinką [1]. 2003 m. ši direktyva buvo pakeista kita direktyva, suteikusia „viešą prieigą“ prie informacijos apie aplinką [2]. Informacijos apie aplinką sąvoka yra labai plati – informacija apie aplinką laikomi ir duomenys apie visuomenės sveikatą ir apsaugą, maisto užkrėtimą, radioaktyviausias atliekas ir kt. Direktyva dėl viešos prieigos prie informacijos apie aplinką numato atvejus, kada informacija apie aplinką negali būti suteikiama. Neteiktina informacija yra šie duomenys – informacija, susijusi su tarptautiniais santykiais, viešuoju saugumu ar krašto apsauga. Neteiktinos informacijos sąrašė yra ir ganėtinai neaiškių apibūdinimų – pavyzdžiui, neteikiama informacija apie nebaigtus dokumentus, vidaus korespondenciją ir teisingumo įgyvendinimo eigą [2]. Atsisakymas suteikti informaciją apie aplinką visada privalo būti argumentuotas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad informacija apie aplinką gali būti teikiama ne tik kompetentingoms ES valstybių narių institucijoms, bet ir ES piliečiams ir įvairioms asociacijoms. Ši vieša prieiga buvo suteikta įsigaliojus direktyvai 90/313/EB, nes būtent šia direktyva teisė į informaciją apie aplinką buvo legitimizuota kaip žmogaus teisė [3, p. 138].

2. Direktyvos 90/313/EB ir 2003/4/EEB yra skirtos ES valstybėms narėms ir ES valdymo institucijoms nėra taikomos. 1998 m. Danijoje buvo pasirašyta

Jungtinių Tautų konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimančioms sprendimams ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (ši konvencija pagal pasirašymo vietą dažnai dar vadinama Aarhus konvencija). Konvencija buvo pasirašyta visų ES valstybių narių ir pačios ES. Būtent ši konvencija suteikia teisę visiems ES piliečiams ir aplinkos institucijoms gauti visą su aplinka susijusią informaciją, kuri yra ES valdymo institucijų žinioje. Konvencijos pasirašymas yra sveikintinas dalykas, nes turėti kuo išsamesnės informacijos reiškia ir administracinių gebėjimų tobulinimą bei bendro žinojimo lygio kėlimą, tačiau svarbu nepamiršti, kad dalijimasis informacija reiškia ir dalijimąsi valdžia, todėl netgi ir ES lygmeniu „atviros visuomenės“ tradicijos formuosis dar ne viešesius metus.

TINKAMAS VISUOMENĖS INFORMAVIMAS – TINKAMO ES TEISĖS ĮGYVENDINIMO PAGRINDAS

Nuo pat įstojimo į ES Lietuvai pradėti taikyti įvairūs europiniai aplinkos apsaugos standartai ir reikalavimai. Kasmet Lietuvoje susidaranti komunalinių atliekų kiekis yra ne mažiau kaip 1 mln. tonų per metus (palyginti – JAV didmiestyje Niujorke per metus susidaro apie 3 mln. tonų komunalinių atliekų). Siekdama įgyvendinti ES direktyvų reikalavimus komunalinių atliekų tvarkymo srityje, Lietuva skiria daug finansinių ir žmogiškųjų išteklių. Atliekų tvarkymo kokybė tiesiogiai priklauso ne tik nuo technologinių ir materialinių komunalinių atliekų tvarkymo galimybių, bet ir nuo visuomenės narių vertybinių nuostatų, pajamų, išsilavinimo ir nuo informuotumo lygmenų. 2006 metais buvo atliktas anketinis tyrimas apklausiant Anykščių miesto gyventojus. Tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti gyventojų informuotumą apie komunalinių atliekų rūšiavimą ir elgesį tvarkant komunalines atliekas.

Pažymėtina, kad Anykščių mieste komunalines atliekas rūšiuoja 58,6 proc. gyventojų. Tyrimo duomenimis, namuose daugiausia sukaupiama plastmasės (42 proc.), organinių atliekų (27 proc.), popieriaus (18 proc.), stiklo (10 proc.), kiti – maisto likučiai.

Daugiausia dėmesio gyventojai skiria stiklui ir plastmasei atskirti nuo bendro atliekų srauto (tai atitinkamai 46,3 proc. ir 22,2 proc. gyventojų), o popierių nuo bendro atliekų srauto skiria 17,7 proc. apklaustųjų ir tik 8,9 proc. skiria metalą. Tarp apklaustųjų buvo ir 4,9 proc. gyventojų, kurie nuo bendro komunalinių atliekų srauto skiria maisto atliekas.

Siekiant įvertinti gyventojų informuotumą apie komunalinių atliekų rūšiavimą buvo atkreiptas dėmesys ne tik į visuomenės informavimo priemonių apie ES politiką atliekų tvarkymo srityje bei vietos valdžios institucijų naudojamas priemones, bet ir į tokius svarbius veiksnius: gyventojų išsilavinimas, gyvenamojo būsto tipas ir amžius bei rezultatų priklausomumą nuo šių veiksnių. Atsakydami į klausimą apie ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus, tik 19,1 proc. respondentų teigė turintys pakankamai informacijos, dauguma (73,3 proc.) apklaustųjų teigė, jog norėtų gauti daugiau informacijos, o 7,6 proc. respondentų nurodė, kad tai jiems neaktualu.

Nustatytas statistiškai patikimas išsilavinimo, amžiaus ir informacijos atliekų rūšiavimo tema ryšys. Tarp vidurinių ir aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų

dauguma buvo žinančių, tačiau norinčių gauti daugiau informacijos (tai atitinkamai sudaro 58,8 proc. ir 58,3 proc.). Lyginant su kitokį išsilavinimą turinčiais gyventojais, nieko nežino, tačiau apie ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus labiausiai norėtų sužinoti, viduriniį išsilavinimą turintys gyventojai. Mažiausiai besidomintys ES komunalinių atliekų rūšiavimo principais yra aukštesnį išsilavinimą turintys ir vyresni nei 40 metų gyventojai.

Butuose gyvenantys respondentai ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus žino daugiausiai. Dauguma bendrabučių gyventojų nežino, tačiau norėtų gauti informacijos apie ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus. Labiausiai nesidomi ir mano komunalinių atliekų rūšiavimą esant neaktualiui individualių namų gyventojai.

Nepakanka užtikrinti komunalinių atliekų rūšiavimo tobulinimo visos Lietuvos mastu vadovaujantis naujausiais europiniais standartais ir ES reikalavimais. Ne mažiau svarbu yra informuoti gyventojus apie komunalinių atliekų rūšiavimo reikšmę, komunalinių atliekų perdirbimą ir antrinių žaliavų panaudojimą, nes, vadovaujantis atlikto anketinio tyrimo duomenimis, tik 54,2 proc. gyventojų žino, kur yra panaudojamos antrinės žaliavos (popierius, stiklas ir plastmasė), atskirtos nuo bendro komunalinių atliekų srauto, o 45,8 proc. – nežinojo.

Gyventojai informaciją apie ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus daugiausia gauna per televiziją – 79,1 proc., spaudą – 37,3 proc. ir radiją – 32,9 proc. Tuo tarpu 20,9 proc. gyventojų informacijos ieško internete, 5,1 proc. – dalyvaudami renginiuose, 2,5 proc. – pašte. Dauguma gyventojų pageidautų, kad informacija apie ES komunalinių atliekų rūšiavimo principus būtų teikiama per žiniasklaidą, skelbimus viešose vietose ir paskambinus specialiu telefonu.

Respondentai taip pat nurodė pagrindinius šaltinius, iš kurių jie gauna daugiausia informacijos apie aplinkos problemas. Vyraujantis informacijos apie aplinkos problemas šaltinis taip pat yra visuomenės informavimo priemonės – televizija (86,7 proc.), spauda (60,8 proc.), radijas (48,7 proc.) bei tikslingos paieškos reikalaujančios priemonės – internetas (26,6 proc.), renginiai (8,9 proc.) ir paštas (3,2 proc.).

Anykščių miesto gyventojai nėra pakankamai informuoti apie vietos valdžios institucijų vykdomą veiklą ir ES politiką atliekų tvarkymo srityje. Didžioji dauguma teigė nieko nežinantys apie savivaldybės vykdomą veiklą ir ES politiką atliekų tvarkymo srityje.

Dauguma gyventojų nurodė, kad suteikta išsamesnė informacija ir mažesnis mokeskis už rūšiuotų komunalinių atliekų išvežimą paskatintų juos atskirti antrines žaliavas iš bendro atliekų srauto.

Dėl tyrimo rezultatų pažymėtina, kad apklausos duomenys patvirtino, jog viena iš svarbiausių komunalinių atliekų nerūšiavimo priežasčių Anykščių mieste yra informacijos stoka. Nepaisant to, kad Lietuvoje decentralizacijos principu nemažai funkcijų yra deleguojama apskričių institucijoms, būtent pagrindinės valstybės valdžios institucijos privalo imtis visų įmanomų priemonių užtikrinti pakankamą gyventojų informuotumą. Tik užtikrinus pakankamą gyventojų informuotumą atskirose aplinkos politikos srityse bus sudarytos visos sąlygos teisingi ir tinkami įgyvendinti ES aplinkos teisės reikalavimus ir bus maksimaliai išvengta galimų sankcijų už ES teisės nesilaikymą.

Būtina užtikrinti, kad į ES teisės įgyvendinimą ir teisingą taikymą būtų aktyviai įtraukiami visų Lietuvos miestų gyventojai užtikrinant jų informuotumą apie ES reikalavimus ir standartus, tikslus reikalavimų įgyvendinimo būdus, praktinę ES teisės taikymo naudą ir reikšmę vietos lygmeniu; šio tikslo turėtų būti siekiama platinant informaciją atskirų miestų bendruomenėms žiniasklaidos priemonėmis ir įpareigojant apskritis ir savivaldybes nuolat teikti ataskaitas Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai apie gyventojų aktyvumo įgyvendinant ES teisę pažangą ir statistinius rodiklius.

IŠVADOS

1. Viena iš svarbiausių nekokybiško ES teisės įgyvendinimo priežasčių – informacijos apie privalomą perkelti ir įgyvendinti ES teisę stoka, dėl to tik užtikrinus reikiamą gyventojų informuotumą atskirose aplinkos politikos srityse (šiuo atveju – komunalinių atliekų tvarkymo) gali būti sudarytos visos sąlygos teisingai ir tinkamai įgyvendinti ES aplinkos teisės reikalavimus siekiant išvengti galimų sankcijų už ES teisės nesilaikymą.

2. ES teisės įtaka nacionalinėms teisės sistemoms yra nekvestionuojama, keliamas tik klausimas, kaip kokybiškai yra įgyvendinama ES aplinkos teisė, o remiantis tuo, kad ES valstybės narės yra įpareigos imtis maksimaliai tinkamų priemonių ES teisei įgyvendinti ir taikyti visa apimtimi – **privalu užtikrinti pakankamą visų ES valstybių narių visuomenių informuotumo lygmenį** ir ES valstybių narių kompetentingų valdžios institucijų administracinius gebėjimus įgyvendinant ES aplinkos teisės reikalavimus.

LITERATŪRA

1. Council Directive 90/313/EEC of 7 June 1990 on the freedom of access to information on the environment // Official Journal L 158, 23/06/1990.
2. Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC // Official Journal L 041, 14/02/2003.
3. Krämer L. EC Environmental Law, 5th edition. London: Sweet & Maxwell, 2003.

WASTE MANAGEMENT – FACTORS, INFLUENCING THE BEHAVIOUR OF THE CITIZENS AND THE LEGAL GROUNDS OF SOCIETY INFORMATION

*Rasa Inčerauskaitė
Mykolas Romeris University*

*Kristina Meškauskaitė
Kaunas medicine University*

Keywords: *environment, waste, information, European Union (EU) law*

Summary

The authors of the article emphasize the influence of the EU law to the environmental law of the Republic of Lithuania – i.e. the influence of EU environmental law principles and

EU environmental regulation. There are evident problems of correct transposition of the EU law provisions into the national legal system of Lithuania and the problem of insufficient society information level in respect of the environmental requirements set by the EU. The problematical situation of the EU law influence to Lithuanian environmental law may be described in three ways: firstly, EU environmental law and international environmental law integrity and double influence to Lithuanian environmental law; secondly, the adjustment and harmonization with the EU law of the Lithuanian legislation in separate fields of environment; thirdly, insufficient information of Lithuanian society in the field of the environmental requirements set by the EU and as a consequence an incomparably lower level of correct EU law transposition, application and implementation in Lithuania.

The article includes the practical example of improper information of the society in respect of the EU requirements set to the sorting of the waste, the analysis of the research which was carried out aiming to find out the reasons of wrong waste management and sorting as well the level of society information in respect of EU waste management and policy principles and standards. The results of the research, detailed in this article, prove the influence of such factors as accommodation type, age and education.

The authors makes a conclusion that every EU member state institutions must invoke total society in order to ensure the proper implementation of the EU law and this should primarily be assured by the assurance of full information.

KIOTO PROTOKOLAS IR ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ SKATINIMO TEISINIAI ASPEKTAI

Raimonda Joskaudienė

*Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto
magistrantūros I kursas
Tel. +370 608 03040
El. paštas r.riepsaite@gmail.com*

Pagrindinės sąvokos: šiltnamio efektas, Kioto protokolas; atsinaujinantys energetikos ištekliai.

Santrauka

Didelė nūdienos globali problema yra klimato kaita. Atsižvelgiant į tai, kad di-